

کافالہ

چیستی، ہستی و وجود شناسی عقل

قاسم ترخان

فهرست

فهرست ۷

- الف) پرسش‌های اصلی و فرعی تحقیق ۱۲
- ب) ضرورت تحقیق ۱۲
- ج) پیشینه تحقیق ۱۳
- د) نوآوری تحقیق ۲۱

فصل اول ۲۳

چیستی‌شناسی عقل ۲۳

- مبحث نخست: عقل در لغت ۲۵
- گفتار نخست: عقل به معنای امساک ۲۵
- گفتار دوم: عقل به معنای فهم و نیروی دانایی ۲۶
- گفتار سوم: واژه‌های مترادف عقل ۲۹
- ۱. لب ۲۹
- ۲. قلب ۳۱
- ۳. حجب ۳۴
- ۴. حجر ۳۵
- ۵. نهی ۳۷
- ۶. کیاست ۳۸

- ۳۹ ۷. حلم
- ۴۰ ۸. مسکه
- ۴۰ گفتار چهارم: واژه‌های مقابل عقل
- ۴۰ ۱. جهالت
- ۴۳ ۲. جنون
- ۴۶ ۳. سفاهت
- ۴۹ ۴. حماقت
- ۵۰ **مبحث دوم: عقل در اصطلاح**
- ۵۰ گفتار نخست: عقل در معرفت‌شناسی
- ۵۳ گفتار دوم: عقل در فلسفه و منطق
- ۵۴ ۱. عقل به معنای تصورات و تصدیقات بدیهی
- ۵۶ ۲. عقل به معنای قوه‌ای از قوای نفس
- ۵۸ ۳. عقل به معنای جوهری مجرد در ذات، صفات و افعال
- ۵۸ گفتار سوم: عقل در کلام
- ۵۹ ۱. عقل به معنای علوم مخصوص
- ۶۱ ۲. عقل به معنای قوه‌ای از قوای نفس
- ۶۴ ۳. عقل به معنای موجود مجرد (عقل منفصل)
- ۶۷ ۴. عقل به معنای آگاهی غیروحیانی
- ۶۸ گفتار چهارم: عقل در اخلاق و عرفان
- ۷۰ گفتار پنجم: عقل در فقه و اصول
- ۷۲ گفتار ششم: عقل در تفسیر و حدیث
- ۷۲ ۱. عقل در اصطلاح مفسران
- ۷۶ ۲. عقل در اصطلاح محدثان
- ۸۵ **جمع بندی فصل اول:**

فصل دوم ۸۹

هستی‌شناسی عقل ۸۹

۹۱ **مبحث نخست: درباره حقیقت و مراتب عقل**

۹۲ گفتار نخست: فروگاهی عقل به عقل جزئی، تجربی و عرفی

- نقد و بررسی: ۹۷
- گفتار دوم: فراافزایی عقل به عقل نوری ۱۰۰
- نقد و بررسی: ۱۰۲
- گفتار سوم: نگاهی جامع به عقل و مراتب آن ۱۰۴
- ۱. عقل نظری و عملی ۱۰۴
- ۲. عقل مطبوع و مسموع ۱۱۳
- ۳. عقل سطوحی و خزانی ۱۱۶
- ۴. عقل تجربیدی و تجربی ۱۱۶
- مبحث دوم: عقل و فطرت ۱۱۸
- مبحث سوم: انواع قضایا و قیاسات عقلی ۱۲۲
- گفتار نخست: قضایای حقیقی و اعتباری ۱۲۳
- گفتار دوم: قضایای قطعی و ظنی ۱۲۶
- جمع بندی فصل دوم: ۱۲۷

فصل سوم ۱۳۱

معرفت شناسی عقل ۱۳۱

- مبحث نخست: اعتبار و حجیت عقل ۱۳۳
- گفتار نخست: حجیت عقل در نگاه دین ۱۳۴
- ۱. قرآن و حجیت بخشی به عقل ۱۳۴
- ۲. روایات اسلامی و حجیت بخشی به عقل ۱۴۰
- گفتار دوم: جایگاه عقل در علوم مختلف ۱۴۲
- ۱. نقد و بررسی تجربه گرایی ۱۴۵
- ۲. نقد و بررسی حس گرایی دینی ۱۴۵
- ۳. نقد و بررسی ظاهرگرایی ۱۴۸
- ۴. نقد و بررسی مکتب تفکیک ۱۵۰
- مبحث دوم: محدودیت ها، عوامل و موانع رشد عقل ۱۵۳
- گفتار نخست: محدودیت های ذاتی عقل ۱۵۳
- ۱. محدودیت عقل در ساحت امور اعتقادی ۱۵۷
- ۲. محدودیت عقل در ساحت فروع و فقه ۱۵۹

عقل و جایگاه آن از مسائلی است که از سال‌های گذشته ذهن نگارنده را به خود مشغول و در این راستا اقدام به ارائه و انتشار دو مقاله کرده است.

مقاله اول به جایگاه عشق و عقل در شخصیت امام حسین علیه السلام می‌پردازد و به این پرسش پاسخ می‌گوید که در تحلیل شخصیت امام حسین علیه السلام، آیا باید آن حضرت را عاقل بدانیم یا عاشق؟

پاسخ داده شده از طریق تبیین سه گونه عقل حسابگر، متعارف و برین و شکل‌گیری سه نوع شخصیت زیستی، عقلانی و ربانی در انسان‌ها بر اساس آن‌ها، چهار حالت را در مصاف عشق و عقل تصور می‌کند و به این نتیجه منتج می‌شود که بین عشق حقیقی و عقل برین و قدسی ناسازگاری وجود ندارد و امام حسین علیه السلام و قیامش نماد و تجلی این صورت از صورت‌های چهارگانه می‌باشد. در کربلا صاحبان عقل جزئی و عقل برین در مقابل هم قرار گرفتند؛ یعنی گروه فروتر از عقل متعارف و فراتر از آن، در مقابل هم صف‌آرایی کردند، و گروهی هم که صاحبان عقل متعارف بودند، از آن رو که عاشق نبودند پای رفتن و توان همراهی با امام را نداشتند.

مقاله دوم با مبنا قرار دادن روایت امام صادق علیه السلام درباره جنود عقل و جهل به این پرسش پاسخ می‌گوید که آیا در حادثه عاشورا جنود عقل بر جنود جهل پیروز شده‌اند؟

با بررسی پنج نکته اساسی (ماهیت انسان و رابطه آن با عقل، رابطه عقل و تقوا، رابطه جهل و تیه، عقل و فلسفه بعثت پیامبران و تبیین جنود عقل و جهل در روایت امام صادق علیه السلام) و در پرتو معرفی سربازان عقل و جهل در کربلا، این نتیجه حاصل شد که سربازان عقل در کربلا به پیروزی رسیدند.